

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท และปัจจัย เงื่อนไขที่มีผลกระทบต่อบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างนั้น ผู้วิจัยใช้ขณะที่มีความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลพอสมควร สำหรับการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้ในกรณีที่มีความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลอย่างมากแล้ว

ส่วนการสังเกตที่ใช้นั้นส่วนใหญ่ ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการสังเกตหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยใช้ในคราวที่มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมงานบุญ งานแต่งงาน งานประเพณีสำคัญของชุมชน และการประกอบอาชีพของสตรีในชุมชน สิ่งที่พบเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ สามารถบอกถึงนัยที่เป็นจริงของข้อมูลได้และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลในแต่ละครั้งมีการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลอยู่เสมอ และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ หากข้อมูลในประเด็นที่ได้ยังไม่เพียงพอต่อการเข้าใจปรากฏการณ์ ได้มีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาปรึกษาผู้รู้และอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้เข้าใจแล้วนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติม การวิเคราะห์ข้อมูลจึงเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามตลอดเวลา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนช่วงตั้งแต่อดีตถึงก่อนมีการจัดตั้งนิคมภาคเหนือ พ.ศ. 2527

1. บทบาททางด้านงานบ้าน สตรีชนบทมีบทบาทเป็นไปตามลักษณะการจัดโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนด โดยใช้เพศเป็นเกณฑ์กำหนดตามที่ได้รับ การปลูกฝังและสืบทอดกันมาตามขบวนการขั้วกลางทางสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยม ในการดำรงชีวิต โดยสตรีจะได้รับมอบหมายให้ดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนในครอบครัว เป็นหน้าที่หลัก เพราะสมัยก่อนในชุมชนมีความเจริญในด้านต่าง ๆ น้อย ผู้หญิงจึงถูกมอบหมายงานให้ทำในบ้านพร้อมกับผู้หญิงมีลูกมากเพราะไม่มียามก่าเน็ด ผู้หญิงจึงมีหน้าที่ทุกอย่างเกี่ยวกับงานบ้านเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูก เป็นต้น ส่วนเด็กหญิงถูกสอนให้ช่วยงานแม่ในเรื่องงานบ้านตั้งแต่ยังเล็กเพื่อแบ่งเบาภาระในครอบครัว เด็กหญิงจะได้รับโอกาสได้ศึกษาน้อยกว่าชาย เพราะโรงเรียนสมัยก่อนอยู่ที่วัด หลังจากมีการบังคับให้เรียนในระบบ ผู้หญิงมีโอกาสเรียนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้หญิงแม่บ้านในปัจจุบันส่วนใหญ่เรียนจบในระดับนี้

2. บทบาททางด้านงานเกษตร ในอดีตการทำกรเกษตรโดยเฉพาะการทำนาเป็นการช่วยเหลือกันในครอบครัว ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ และมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันระหว่างเครือญาติ การทำงานไม่มีระบบจ้างงาน ไม่มีเครื่องจักรกลช่วยในการทำงาน ไม่มีการใช้สารเคมียา หรือปุ๋ยเคมี ทำให้การทำนาในสมัยก่อนต้องใช้เวลาในการทำนาน แต่ผลผลิตได้ไม่มาก แต่หญิงและชายจะช่วยเหลืองานกันได้ทุกขั้นตอนของการทำนา หญิงสาวที่สามารถทำงานได้จะเป็นแรงงานของครอบครัวในการทำกรเกษตร นอกจากการทำนาแล้วสตรียังมีบทบาทในการปลูกพืชผักสวนครัว ผลไม้ไว้ในบริเวณบ้านเพื่อนำมากินและประกอบอาหาร และมีการเลี้ยงสัตว์ทั้งวัว ควาย ไก่ เป็ด หมู เลี้ยงไว้ใช้งานและไว้กิน ไร่ขายเป็นเงินเก็บของครอบครัว หน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของสตรีเป็นหลักเพราะเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน และโดยเฉพาะบทบาทในการหาอาหารตามธรรมชาติทั้งที่ตามทุ่งนา ตามป่าเขา ผู้หญิงเป็นคนที่มีความสามารถในการหาอาหารพวกนี้เป็นอย่างมากกรอปกับอาหารในธรรมชาติสมัยก่อนมีจำนวนมากด้วย

3. บทบาททางด้านการหารายได้นอกบ้าน สตรีแม่บ้านนอกจากมีบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีบทบาทในการหารายได้ให้กับครอบครัวดังเช่น การหาอาหารตามธรรมชาติมาขาย หรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในครอบครัว มีการเย็บปักถักร้อย ทอผ้า เพื่อใช้ในครัวเรือน หาใบตองมาไพขาย หรือรับจ้างต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น หญิงสาวก็เช่นกัน จะทำงานช่วยแม่เพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว เป็นต้น

บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจในครัวเรือนช่วงหลังมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ พ.ศ.2528 ถึงปัจจุบัน

1. บทบาททางด้านงานบ้าน สตรีแม่บ้านชนบทในปัจจุบันมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนเป็นอย่างมาก โดยมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง กิจกรรมเหล่านี้เป็นทั้งกิจกรรมเก่าที่ได้รับให้มีบทบาทนี้มาตั้งแต่อดีตและไม่มีใครอยากมาแย่งชิง คือบทบาทในด้านงานบ้าน สตรีแม่บ้านในชนบทยังถูกคาดหวังให้มีบทบาทในด้านงานบ้านอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจจะนับว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำถ้าไม่ทำก็ไม่มีใครทำแทน ถึงแม้มีกิจกรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีเครื่องทุ่นแรงมาช่วยเช่นมีเครื่องซักผ้า หม้อหุงข้าว กะทะไฟฟ้า เตารีด มีระบบน้ำประปา โรงสีข้าว มาช่วยลดและแบ่งเบาภาระของสตรีลงบ้างแต่การจัดการต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องใช้เงินในการซื้อหา จึงทำให้สตรีบางครอบครัวที่ไม่สามารถจะซื้อหาได้ยังต้องทำงานหนักต่อไป สำหรับสตรีที่สามารถที่ซื้อหาได้นั้นจะต้องไปหาเงินโดยวิธีอื่นมาทดแทนจึงทำให้ผู้หญิงต้องออกไปทำงานรับจ้างต่าง ๆ มากขึ้นเพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัวมากขึ้น สำหรับสตรีที่ไม่ได้แต่งงานจะมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในหลาย ๆ ด้าน เช่นเดียวกับสตรีแม่บ้านแต่อาจมีบทบาทน้อยกว่าสตรีแม่บ้านเพราะสตรีที่ยังไม่แต่งงานจะช่วยงานแม่บ้านในบางเรื่อง เช่น สตรีที่ยังไม่ได้แต่งงานจะถูกส่งสอนให้ช่วยทำงานบ้านช่วยแม่บ้านเพื่อแบ่งเบาภาระแม่บ้านบ้างเป็นบางส่วนและสอนไว้เพื่อเตรียมตัวออกไปมีครอบครัวของตนสตรีจะเรียนรู้ในเรื่องงานบ้านในเรื่องง่าย ก่อน เช่น ช่วยเลี้ยงน้อง หาน้ำ ซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน และช่วยทำอาหาร เป็นต้น สำหรับสตรีที่โตพอทำงานได้เมื่อเรียนจบ

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นก็จะเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรม บางส่วนจะเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงต่อไป

2. บทบาททางด้านงานเกษตร งานในด้านการเกษตรปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน เช่น พื้นที่ในการทำการเกษตรในแต่ละครอบครัวในชนบทภาคเหนือมีจำนวนพื้นที่ในแต่ละครัวเรือนน้อยลงเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากการแบ่งมรดกตกทอดกันหลาย ๆ ทอด การขายให้นายทุนทำให้พื้นที่ในการทำการเกษตรมีน้อยลงมีการจ้างงานในภาคเกษตรมากขึ้นมีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยงานในภาคนี้ เช่น รถไถนา การใช้รถยนต์ในการขนส่งผลผลิตข้าวแทนการใช้เกวียน ทำให้เวลาในการทำงานในแต่ละช่วงใช้เวลาน้อยลง ทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น สำหรับกิจกรรมที่ผู้หญิงทำในด้านการเกษตรในการทำงานผู้หญิงยังเป็นหลักในการปักดำ การเก็บเกี่ยวอยู่ พร้อมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันทุกอย่างในการทำนา ส่วนกิจกรรมในด้านอื่นเช่นการเลี้ยงสัตว์ จะมีน้อยลงจะมีการเลี้ยงพวกไก่เมือง ไก่ชนเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านซึ่งเลี้ยงไว้จำนวนไม่มาก เลี้ยงไว้เพื่อรับประทานในครอบครัวเท่านั้นส่วนไก่ชนจะเลี้ยงไว้ตีกันของพวกผู้ชาย การทำสวนในชุมชนจะเป็นสวนลำไย ในพื้นที่ไม่มากนัก การทำสวนจะช่วยกันทั้งพ่อบ้านและแม่บ้าน ส่วนการเก็บหาอาหารตามธรรมชาติจะช่วยกันไปเก็บเป็นบางฤดูกาล ซึ่งอาหารตามธรรมชาติเดี๋ยวนี้มีจำนวนน้อยลงมาก ให้กิจกรรมเหล่านี้ทำนาน ๆ ครั้งเท่านั้น งานในด้านการเกษตรสตรีที่ยังไม่ได้แต่งงานจะมีส่วนช่วยน้อยลงจะช่วยในช่วงวันหยุดเป็นบางครั้งเท่านั้น บางกรณีจะช่วยโดยการช่วยออกเงินค่าจ้างเป็นบางส่วนเท่านั้น

3. บทบาททางด้านอาหารรายได้นอกบ้าน สำหรับบทบาทในด้านการหารายได้นอกบ้านของ สตรีแม่บ้านปัจจุบันนอกจากจะมีงานบ้านและงานในไร่เป็นหลักแล้วยังต้องมีหน้าที่ในการหารายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นรายได้ที่ได้มากพอ ๆ กับรายได้ของสามี หรืออาจจะมากกว่าในบางกรณี การทำงานของแม่บ้านในชุมชนที่ศึกษาสำหรับแม่บ้านที่มีอายุน้อยจะมีอาชีพรับจ้างทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน มีรายได้ประจำ และ ค่าจ้างได้ตามที่รัฐบาลกำหนด ทำให้มีรายได้เป็นจำนวนมากขึ้น สำหรับแม่บ้านที่มีอายุสูง หรือ วัยกลางคนก็สามารถหารายได้ให้กับครอบครัวได้หลายทาง เช่น การรับจ้างทำบายา รับจ้างเก็บลำไย แกะลำไย รับจ้างคานา เกี่ยวข้าว หรืออาจติดตามสามีไปค้าขายตู้ กระจกต่างจังหวัด รับจ้าง

เย็บปักถักร้อยในหมู่บ้านและทำงานหัตถกรรมในครัวเรือนเช่นทำไหมไฟไม้ ตู้ไม้อยู่กับบ้าน เป็นต้น สตรีที่ไม่ได้แต่งงานในชุมชนจะมีบทบาทในด้านการหารายได้โดยการไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม รับจ้างเป็นแม่บ้าน และรับจ้างทั่วไปในชุมชนและนอกชุมชนเหมือนกับแม่บ้านในวัยกลางคน ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้เป็นรายได้ส่วนตัวอาจจะให้แม่เก็บหรือตัวเองเก็บเองก็ได้ และแบ่งรายได้บางส่วนเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสตรีปัจจุบันมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นอย่างมากทั้งเป็นหลักสำคัญในการทำงานบ้านเหมือนเดิม พร้อมทั้งมีการช่วยงานในไร่นาอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับครอบครัวและที่สำคัญสตรีในชนบทปัจจุบันยังมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นอย่างมากหรือเกือบเท่าเทียมกับผู้ชายในปัจจุบันอีกด้วย

เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสตรี

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสตรีในชนบท ได้แก่

- ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด โดยเฉพาะการกำหนดว่างานบ้านเป็นงานในหน้าที่ของสตรี จึงทำให้ผู้ชายส่วนมากยังไม่พยายามที่จะช่วยเหลือในด้านงานบ้านมากนัก จะทำก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นสำหรับตัวเองและบุตรเท่านั้น ความเชื่อและค่านิยมดั้งเดิมที่ถือว่าผู้ชายเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้มีบุญ เป็นผู้นำ เป็นผู้หาเลี้ยง ผู้หญิงเป็นผู้ต่อยตา เป็นผู้มีบุญน้อย เป็นผู้ตาม เป็นผู้ต้องคอยดูแลเอาใจใส่ จะต้องเชื่อฟัง เคารพ นบถนอม ให้เกียรติสามี ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสในด้านต่าง ๆ น้อยกว่าชาย

- ด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัวจากครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวเดี่ยว การสูญเสียที่ดินในชุมชนจากการขายที่ทำให้พื้นที่ในการทำเกษตรมีน้อยลง และค่าครองชีพที่สูงมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในด้านที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องงานบ้านอย่างเต็มตัว และต้องออกไปทำงานหารายได้นอกบ้านอีกด้วย

- ด้านช่องทางการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรเป็นอาชีพบริการต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้หญิงมี

ช่องทางในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เป็นผลทำให้ผู้หญิงมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในด้านการหารายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น หรืออาจจะเท่าเทียมกับชายในบางอาชีพ

อธิปราชผล

บทบาททางเพศในอดีตนั้นถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคม ตามขนบธรรมเนียมประเพณี โดยใช้เพศเป็นเกณฑ์กำหนดตามที่ได้รับบริการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนสืบต่อ ๆ กันมา หรือที่เรียกว่า ขบวนการขัดเกลาทางสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และมีการปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน โดยผู้หญิงจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนในครอบครัวเป็นหน้าที่หลัก ต้องรับภาระทุกอย่างในครอบครัว ที่จะอำนวยความสะดวกความสะดวกสบายตลอดจนถึงการดำรงชีวิตของคนในครอบครัว ส่วนผู้ชายจะได้รับมอบหมายหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวและหน้าที่หลักคือเป็นผู้นำครอบครัวเป็นหน้าเป็นตาของครอบครัวซึ่งหน้าที่หลักของชายนี้ ผู้หญิงจะไม่ได้รับมอบหมายให้ทำแทนเลย ดังนั้นผู้หญิงต้องปรนนิบัติ และ เชื่อฟังผู้ชายในฐานะเป็นผู้นำดังเช่นที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) เสนอว่าโครงสร้างสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้จัดแบ่งหน้าที่ให้ผู้หญิง และผู้ชายเอาไว้อย่างแน่นอน ผู้หญิงมีหน้าที่ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ต้องรับผิดชอบด้านชีวิตความเป็นอยู่และความอยู่รอดของตนเองและทุกคนในครอบครัว ส่วนผู้ชายนั้นมีหน้าที่แสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ซึ่งจะได้มาจากมิติด้านศาสนาวัฒนธรรม และการเมือง (เข้ารับราชการและบวช) นอกจากนั้น สังคมไทยยังได้จัดลำดับคุณค่าของมิติต่าง ๆ เอาไว้ด้วย โดยถือว่าบทบาทการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศนั้น มีคุณค่ามากกว่า บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นสถานภาพของหญิงจึงต่ำกว่าชาย แนวคิดในการจัดโครงสร้างสังคมดังกล่าวนี้จึงเป็นต้นตอของความสัมพันธ์ของบทบาทหญิงชายที่ไม่เสมอภาคและเอารัดเอาเปรียบระหว่างหญิงชายในสังคมไทย

ผู้หญิงในชนบทมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและระดับประเทศมาแต่ดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นการผลิตทางการเกษตร งานในครัวเรือน แรงงานหญิงไทยในชนบทได้มีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ เคียงบ่าเคียงไหล่กับแรงงานชายมาโดยตลอด ดังที่ มนัส อิศวไชยชาญ

(2537) ได้กล่าววว่า เมื่อพิเคราะห์คราะห์ดูแล้วก็แลเห็นข้อเท็จจริงอยู่ว่า บทบาทหน้าที่ของสตรีที่แสดงตลอดมา โดยไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงอีกทั้งผู้ชายก็ไม่คิดจะแย่งชิงบทบาทนี้ด้วยเช่นกัน นั่นก็คือบทบาทแม่ศรีเรือนที่ต้องรับผิดชอบดูแลปากท้องของสมาชิกในบ้าน นับตั้งแต่การหุงหาอาหาร ล้างถ้วย ล้างชาม ไปจ่ายตลาดซื้อข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภาารกิจอันดีบรองลงมาก็คือบทของผู้หญิงเก่งที่ต้องหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ผู้หญิงชนบท นอกจากต้องไปกรำแดด กรำฝน ทำไร่ ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์แล้ว ยังต้องรับบท แม่ค้าเที่ยวเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้และผักต่าง ๆ ไปขายหรือแลกเปลี่ยนในตลาด พอหมดฤดูทำนา ก็ยังต้องหารายได้เสริมด้วยการทอผ้า ทอเสื่อ สานตะกร้า กระบุง บ้างก็แปรรูปอาหารเพื่อไปขายต่อ เรียกได้ว่ามือไม้ของผู้หญิงไม่เคยหยุดนิ่งแม้สักนาที

ผู้หญิงชนบทต้องทำงานมากชนิดกว่าผู้ชาย และมีเพียงไม่กี่รายที่ผู้หญิงได้รับเงินตอบแทน งานที่ผู้หญิงทำดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญน้อย เป็นงานที่ทำเพื่อดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว ดังกาญจนา แก้วเทพ(2535) กล่าวว่า บทบาทของผู้หญิงชนบทในโลกที่สามนั้นจะมีอยู่อย่างน้อย 3 บทบาท คือ

1. บทบาทเรื่องการเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัวงานที่ผู้หญิงทำเพื่อเล่นบทบาทนี้ที่เป็นหลัก ก็ได้แก่ การเป็นผู้หาอาหาร (Food provider) นอกเหนือจากการทำไร่ทำนาแล้วผู้หญิงก็ยังเข้าป่าหาอาหาร จับสัตว์ ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ที่บ้าน ไปจนกระทั่งถึงการปรุงอาหารการเก็บรักษาอาหาร เป็นต้น ในปัจจุบันนี้ผู้หญิงในโลกที่สาม 90 เปอร์เซนต์ ยังทำมาหากิน เพื่อการยังชีพของตนเองและครอบครัวอยู่

2. บทบาทในการทำงานบ้าน บทบาทนี้ก็หมายถึงงานทุกอย่างในบ้านนับตั้งแต่การหาน้ำสะอาดทั้งกินใช้ ทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย และที่อยู่อาศัย การหาเชื้อเพลิงแหล่งพลังงานมาหุงต้ม การดูแลบุตรหลานทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมทั้งในยามปกติและยามป่วยไข้

3. บทบาทในการเสริมรายได้ เมื่อครอบครัวเกิดความต้องการอันที่จริงความคิดเรื่องผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัวนั้น เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวช่วยยามของสังคมตะวันตกในบางช่วงเท่านั้น แต่ความคิดนี้ได้แผ่ขยายออกมาเป็นอุดมการณ์ครอบคลุมทั่วไป ทำให้ชายยกเว้น กลาย

เป็นข้อสรุปทั่วไป แต่ปรากฏการณ์นี้แทบจะไม่เคยเป็นจริงเลยในชนบทในโลกที่สาม เพราะนอกจากผู้หญิงชนบทจะทำงานในไร่นา ในสวน และในบ้นแล้วผู้หญิงก็ยังทำหน้าที่เป็นแม่ค้ารายย่อยเก็บหาของป่าหรือหาปลาเก็บผักจากสวนไปขายหรือ แลกเปลี่ยนในตลาด หรือในกรณีที่หมู่บ้านเกิดขาดแคลนสิ่งต่าง ๆ ผู้หญิงก็จะหาของจากหมู่บ้านไปแลกกับบ้านอื่น ๆ เป็นต้น

ปัจจุบันผู้หญิงต้องแบกรับภาระด้านเศรษฐกิจซึ่งไม่เพียงแต่ เฉพาะภาระหน้าที่การทำงานอยู่ภายในบ้านเท่านั้น หากแต่ยังต้องออกหารายได้เลี้ยงดูและจุนเจือครอบครัวแม้ว่าสตรีจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่ก็ยังคงปรากฏว่าสตรีต้องรับภาระงานบ้าน งานเลี้ยงดูบุตร และการปรนนิบัติสามี ทำให้บทบาทและภาระของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นทั้ง ๆ ที่ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายแล้ว ผู้ชายยังคงสามารถประกอบอาชีพนอกบ้าน โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่งานบ้านดังเช่นกับผู้หญิง เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับผู้หญิงโดยทั่วไปในขณะนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่สมรสแล้ว คือปัญหาการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวเพราะเวลาส่วนใหญ่ต้องเข้าไปกับการทำงานนอกบ้าน

นักสังคมวิทยาที่สนใจประเด็นผู้หญิงได้ทำนายแนวโน้มว่า ในแต่ละสังคมจะมีการจัดโครงสร้างสังคมที่แตกต่างกันไปสำหรับบทบาทใหม่ของสตรี ในบางสังคม ผู้หญิงคงจะต้องรับภาระหนักทั้งงานภายนอกและภายในบ้าน ที่ผู้หญิงจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขึ้นมาด้วยตนเอง ในบางสังคมอาจจะหาเทคโนโลยี และสถาบันสังคมใหม่ ๆ มาทดแทนงานบางอย่างของผู้หญิง เช่น เครื่องทุนแรงภายในบ้าน สถานเลี้ยงเด็กอ่อน โรงเรียนอนุบาล ร้านอาหาร เป็นต้น ในบางสังคมอาจจะมีการรณรงค์เรียกร้องให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในงานบ้านมากขึ้น หรือบางสังคมก็มีแนวทางที่จะทำให้ งานต่าง ๆ ภายในบ้าน กลายเป็นงานของสังคม เช่น ในที่ทำงานต้องมีที่เลี้ยงดูเด็ก มีบริษัทรับจ้างทำความสะอาดบ้าน มีกฎหมายให้พ่อหรือแม่ลาไปเลี้ยงลูกอ่อน เป็นต้น

สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจความเป็นไปในชีวิตของแต่ละคนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเน้นความเป็นอยู่อย่างพอมีพอกิน ยึดถือคุณค่าทางจารีต ประเพณีที่เน้นกลุ่มญาติและความกลมเกลียวของชุมชนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ที่เน้นความสำคัญของการผลิต การมีข้าวของ จับจ่ายใช้สอยที่ฟุ่มเฟือย วัตถุและเงิน สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็น

สิ่งสำคัญกว่าชนบรรมนิยม ประเพณี และชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ค่านิยมใหม่ ๆ เหล่านี้แพร่กระจายไปตามเทคโนโลยี การสื่อสารคมนาคมที่ก้าวไกล ไปทุกแห่ง ประกอบกับสตรีมีโอกาสดูได้ศึกษาเล่าเรียนที่สูงขึ้น ครอบครัวที่มีทั้งสามีและภรรยาทำงาน เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความต้องการของภรรยามีสัดส่วนสูงขึ้น สตรีต้องการจะพึ่งตนเอง และเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าของการทำงาน ประสิทธิภาพของการคุมกำเนิด ทำให้จำนวนบุตรน้อยลง อายุขัยเฉลี่ยของสตรีสูงขึ้น องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับบทบาทของหญิงชายในครอบครัว เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเพียงบทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจในครัวเรือนในชุมชนชนบท และเงื่อนไขปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสตรีชนบท เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ได้หลั่งไหลเข้าไปกระทบชุมชนชนบท ได้ทำให้ชุมชนและครอบครัวได้รับผลกระทบในแทบทุกด้านโดยเฉพาะด้านการผลิตและอาชีพ เป็นผลกระทบโดยตรงกับผู้หญิงในชนบท ทำให้ได้รับบทบาทมากขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในประเทศ ซึ่งแต่เดิมผู้หญิงไทยมักจะมีบทบาทแต่เฉพาะในครัวเรือน แต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น บทบาทในสังคมจึงมีมากขึ้น ผู้หญิงเริ่มมองเห็นคุณค่าตัวเองในการเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคม ที่มีส่วนต้องรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมกับผู้ชาย นอกจากนี้สังคมทั่วไปก็หันมาสนใจบทบาทผู้หญิงมากขึ้น เมื่อได้เห็นคุณค่า และความสำคัญของผู้หญิงดังกล่าว ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในทัศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่า

1. ควรมีการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1.1 รัฐ หน่วยงาน กลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาบทบาทสตรีควรมีการศึกษาถึงบทบาทของคนในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับสตรี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนและครอบครัวแต่ละแห่งอย่างลึกซึ้ง เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาบทบาทของสตรีในด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ร่วมกับชุมชนและครอบครัวให้มีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเป้าหมาย

1.2 หน่วยงานทั้งของภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชาวบ้านควรมีการศึกษาปัญหา ร่วมกัน ในการเตรียมชุมชน ให้รัฐรับรู้ปัญหาที่แท้จริงที่มีผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ของสังคม โดยให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งมีการส่งเสริมกิจกรรมทางเลือกในการประกอบอาชีพสำหรับสตรีทุกวัยให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน ควรมีการคุ้มครองและให้สวัสดิการที่ดีกับผู้หญิงที่ประกอบอาชีพทั่วไปอย่างเข้มงวด

1.3 หน่วยงาน กลุ่ม หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน ควรมีการส่งเสริมศักยภาพของสตรี เช่น ส่งเสริมงานอาชีพและการพัฒนาฝีมือหรืองานหัตถกรรมที่มีอยู่ โดยเฉพาะในรายที่มีปัญหาครอบครัว และต้องรับภาระหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดีไม่เป็นภาระในสังคมต่อไป

1.4 หน่วยงาน กลุ่ม หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการให้การศึกษา ควรให้ความสำคัญในการกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกของผู้หญิงและผู้ชายให้มีจิตสำนึกใหม่ ในด้านการแบ่งบทบาทในการทำงานในครัวเรือน ควรให้มีการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระในงานบ้านของผู้หญิงให้มากขึ้น ไม่ถือว่างานบ้านเป็นงานของผู้หญิงตามความเชื่อหรือค่านิยมเก่า ๆ ที่เป็นมา ควรจะสอนให้เด็กทั้งหญิงและชายทำงานได้เหมือนกันหมดทุกอย่าง ไม่ควรมีการแบ่งแยกงานว่าเป็นงานของผู้หญิงหรืองานของผู้ชายให้โอกาสในด้านต่าง ๆ เสมอภาคกัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว เพื่อให้เห็นถึงบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของทุกคนในครัวเรือนได้ชัดเจน และทำให้เห็นบทบาททางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนของครอบครัวได้ถูกต้อง

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยการใช้เวลาของสตรี ในวิถีชีวิตประจำวัน เดือน ปี ในชุมชนชนบทปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาถึงความต้องการและปัญหาของสตรีในแต่ละชุมชนให้ชัดเจน ถูกต้อง เพื่อเป็นการวางแผนในการพัฒนาสตรีในชนบทได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ